Мала Доця ходила лавою поза плечі газдів, що писали коло довгого стола свої імена. Кожний зі взору. Грубими руками оті писарі обходили з кожного боку, відки би найліпше їм почати. Грудьми притискали так до стола, що аж скрипів. Наука йшла тихонько, лише чути було мляскання губів, як ґазди мочєли луфко в роті. А білявенька Доця заглядала до кожного, чи добре пише.

— Доцю, ня, а подивиси, як воно виглядає?

— Ще чепірнате таке, як нечисане повісмо, ще пишіть.

І ґазда пхав олівце в рот і зачинав зноз писати.

— Ану ж ко глипни на моє, бо я вже єго чешу другий вечір, аж ні груди болє. Ану читай, що я написав.

— Павло Лазиренко.

— Якурат я. Так воно там стоїть, що кождий пі-знаєть?

— Хто вчений, та й кождий.

І Павло почервонів із утіхи і оглядав карточку з усіх боків.

— Ану ж ко я ще раз єго віпишу.

І нахилився, і слинив олівце.

Доця якось дуже поважно ходила поза плечі газдів, її мама дивилася з печі і утихомиряла хлопців, аби не верещали, бо вуйки позмилюють нумера.

На лаві сидів старий Яків Яримів і з великим вдоволенням дивився на оту науку. Врешті не міг видержати, аби не заговорити. Дві години глядів із найбільшою увагою, а тепер не втерпів.

— Мой, ґазди, та лишіть трохи на завтра, таже груди вам потріскають.

Ґазди підняли голови і як пришиблені виглядали.

— Вішукав-єм вам добро, та й маєте мені подєкувати, а Доці маєте дарунок купити.

— Та хто вас на таке нараїв?

— Біда мене на це нарадила.

— Яка біда?

— Викслі.

І старий Яків став розповідати вже сотий раз, як то було.

— Таже всі знаєте, що-м на горівку не в'єзав землю по банках, бо би ні бог скарав. Але стара мене запхала.

— Як стара?

— Ви, мой, і молоді, і вчітеси, виджу, письма, та й нічо не знаєте. Уходить з комори та й каже: мой, старий, таже муки нема, лиш зо дві мисчині в міху. А я подумав, подумав та й гай до міста писатиси на сотку заволічкового банку.

Прийшов я, знаєте до того банку і кажу, що так і так: не стало хліба межи діти та й прошу, пане, вашої ласки та й божої позичити сотку.

— Грунт маєш?

— Є, пане, таже без грунту сегодні ніхто не дасть.

— А стоїть на тобі?

— На мені.

— Табула чиста?

— Геть все чисто.

— Довги маєш?

— Та десь межи жидами є не такий-то довг, лиш струп. Та вже за цу сотку і хліба межи діти кину, і жидам рот заткаю.

— То принеси аркушок і аністрат та й підеш на посідзенє.

— Та коли прийти на то посідзенє?

— Говори до мужика, тебе на посідзенє не треба, лиш паперів.

— Вібачєйте мені, пане, бо я не порозумів, а папері аді гезди.-Та й вітєг з пазухи, та й подав. — Там, — кажу,— десь є все, бо я то докупки все складаю, всі письма. Я, видите, тому не розумію нічо та все того разом тримаю. — Перебрав він, найшов, що до него, та й каже: за тиждень прийди.

Ходив я зо три рази, аж каже нарешті, що є гроші хвалені.

— А вмієш, старий, писати?

— Ех, де, пане! У школі мене не вчили, у воську не був-єм та й сми цалком сліпий.

— То мусиш підписуватиси у нотаря.

— Я, прошу, покладу знак своєв руков, аді хрестик, а ви підпишіть...

— Не можна,— каже,— на векслєх хрестів класти...

— А я в гадках став. Це як озмуть упіс, як процент наперед відберуть, як нотареві заплатю, та й того капітану [1] мало що мені лишиться.

Звертів я си по місці за ручителями та й надибаю шевца, отого злодюгу Ляпчінцького. Воно, біда, все никає по місті. Став я та й розказую за свою біду.

— Хлоп,— каже,— все дурний, гниє цілу зиму та й би не навчивси навіть своє порекло на письмі покласти.

"А хоть ти злодюга вічна і помийник жидівський, але слова добрі маєш",— погадав-єм собі та й побіг далі.

Привів ручителів, підписали-м си у нотаря, але з сотки тринаціть левів обірвали.

Несу я ті гроші додому, а тог швець мені з голови не вілазить. Злодій то злодій, але слушні слова говорить. Аді, рвуть шкіру, здоймають, як з вола. Сотку ніби-с узєв, а додому що несеш?

На цім місці все Яків плював і тепер плюнув.

— Кождий хоче від руки, кождий хоче дурнички, а то-бо вже так стало тісно, що раз тісно.

Поклав-сми гроші у скриню, а сам до Доці: "Ти, Доцько, діда навчи підписати намено, най дід панам горло не напихає, бо воно напхане. Я волію тобі плахтиночку купити..."

Та й навчила" та й сте по селі перечули, та й сте з діда насміхалиси. Але прийшло до крутого, треба вікслі підписувати, а ви за дідом до Доці. Я вам дорогу показав, що вже не мете гроші утрачєти.

— Та вже не мемо,— відповідали ґазди, — та маємо вам подєкувати та й Доці, наші навчительці.

— Але маєте всі ї по дарункові принести.

— Таже певне...

Доцька сиділа на печі і дуже тішилася, і мама її усміхалася.

1 — Капіталу.